

Kustos – herregårdenes forsikringselskab

Afstud. mag. Janni Skovvang

Forsikringsforeningen Kustos fusionerede i 1999 med Codan og satte dermed punktum for 118 års selskabshistorie. Arkivet med selskabets papirer blev overdraget til Dansk Center for Herregårdsforskning af den afgående bestyrelse, fordi Kustos oprindeligt havde været et forsikringselskab for de store godser og herregårde, og for at gøre arkivet tilgængeligt for forskning i selskabets historie. I sommeren 2007 blev arkivet udgangspunkt for en historisk undersøgelse af selskabet Kustos' historie. Undersøgelsen er udført i et samarbejde mellem Dansk Center for Herregårdsforskning, stud. mag. Holger Grumme Nielsen og stud. mag. Janni Skovvang.

Kokasser

Allerede i starten af 1800-tallet var folk på landet gået sammen i forsikringsforeninger for at hjælpe hinanden,

*Forsikring af store kvægbesætninger var Kustos' oprindelige formål. Fra starten var der tale om malkekvæg, og først fra 1970'erne begyndte kødkvæg at spille en rolle for selskabet.
Foto: Berit Guldmann Hornstrup.*

hvis man mistede et dyr. Disse forsikringsforeninger blev ofte opkaldt efter det område, de dækkede. Det kunne f.eks. være „Den lille Fyenske Kreaturforsikringsforening“. De fik dog hurtigt mere folkelige navne og blev kaldt „ko-mistekassen“ eller bare „kokassen“. Forsikringsforeningerne fungerede ved, at hvert medlem betalte en del af prisen for en ny ko eller gris til den landmand, der havde mistet et dyr. Man betalte i forhold til, hvor mange dyr man selv havde. En stor gård med 10 køer betalte således mere end en lille gård med blot en enkelt ko. Forsikringsforeningerne var meget populære, men en gruppe af landmænd stod udenfor. Det kunne nemlig ikke betale sig at forsikre en stor besætning, det ville simpelthen være for dyrt. Det var på den baggrund, at mændene bag Kustos fik idéen til en landsdækkende forsikringsforening for de store besætninger. Det stiftende møde blev holdt på Hotel Royal i Århus 30. august 1881. Her blev Kustos præsenteret for første gang. Formålet var at skabe forsikringsmuligheder for ejere og forpagtere af større besætninger. Hvor det kostede 4-5 % af besætningens værdi i præmie hos de små, lokale selskaber, mente initiativtagerne bag Kustos, at det nye landsdækkende

selskab kunne nøjes med 1 promille årligt. Kustos adskilte sig også på det geografiske dækningsområde fra de små sogneforeninger, der hver især dækkede et begrænset lokalområde, mens Kustos kunne dække besætninger i hele landet. Efter mødet blev der nedsat en bestyrelse, der udarbejdede foreningens vedtægter, og Kustos kunne tegne de første forsikringer 7. oktober 1881.

Det gensidige princip

Kustos var, gennem hele sin historie, et gensidigt selskab. Det betød, at forsikringstagerne ejede selskabet, og det var medlemmerne, der arbejdede i bestyrelsen og repræsentantskabet. Præmien var ikke fast hvert år, men var afhængig af, hvor mange erstatninger selskabet havde udbetalt. Kustos forsikrede landbrugets husdyr, især forsikringerne af heste og kvæg var vigtige i starten, men man kunne desuden forsikre får og svin. Hver dyrerace havde sin egen afdeling, og afdelingerne var adskilte rent økonomisk. Store erstatningskrav i svineafdelingen skulle dækkes af medlemmer, der havde forsikret besætninger i denne afdeling, mens kvæg-, heste- og fåreafdelingerne ikke blev berørt.

Som forening var Kustos selektiv med sine medlemmer. I starten havde man en landsdækkende kredsforstanderordning, og nye medlemmer skulle tegnes via kredsforstanderne. Kustos hvervede nye medlemmer via personlige kontakter, og man havde dermed en vis kontrol med optagelsen af nye medlemmer. Hvis et medlem alligevel viste sig at være en dyr forretning,

kunne forsikringen opsiges. Den nøje udvælgelse af medlemmerne havde stor betydning for præmieniveauet, og Kustos havde mange forsikringstagere.

Med øget konkurrence fra både danske og udenlandske selskaber, begyndte Kustos fra 1960'erne at afvige det selektive princip til fordel for at skaffe flere medlemmer. I 1967 måtte man for første gang regulere præmien i forhold til konkurrenternes priser, hvilket er et tydeligt tegn på, at Kustos ikke længere var alene om at tilbyde forsikringer til de store landbrug.

Svinefabrikker

Kustos' historie er også en historie om dansk landbrug. Som forsikringsselskab for husdyrbesætninger kan de mange forandringer i landbruget genfindes i Kustos. I begyndelsen var det store malkekvægsbesætninger, svinebesætninger og arbejdsheste, der var forsikret. Godser og herregårde havde med udbygningen af jernbanerne fået bedre muligheder for at eksportere deres landbrugsprodukter. Det var især smør og bacon, der var den store eksportvare til England, mens Tyskland foretrak at importere hele svin. Samlet set producerede dansk landbrug mellem 3 og 5 mio. svin årligt i 1930'erne. Dette tal faldt til under det halve i forbindelse med 2. Verdenskrig, og tallet steg ikke efter krigens afslutning. I 1945 tegnede Kustos' svine- og fåreafdeling sig samlet for bare 0,14 % af selskabets forsikringssum, og det blev besluttet at stoppe med disse forsikringer. Som noget nyt var der gårde, der udelukkende opdrættede svin, som – efter datidens standarder – havde meget store besætninger. De blev,

lidt nedsættende, kaldt for svinefabrikker. Disse besætninger var imidlertid meget værdifulde, og da et medlems præmie var afhængig af besætningens værdi, kunne det ikke betale sig for ejeren at have en forsikring. Grundlaget for svineforsikringer var simpelthen forsvundet.

Fra arbejdsheste til sportsheste

Det var ikke kun svineafdelingen, der ændrede sig i forbindelse med 2. Verdenskrig. En meget væsentlig forandring i dansk landbrug startede under krigen og fortsatte med stor hast derefter. Det var introduktionen af maskiner i landbruget. Hestene blev nu afløst af traktorer som arbejdskraft. I første halvdel af 1940'erne flyttede en del af landbefolkningen til byerne for at tage arbejde i den voksende industri. Her var lønnen bedre end på landet, og man kunne holde fri hver søndag. De arbejdsbesparende maskiner blev derfor nødvendige for landmændene. Efter krigens afslutning satte Marshall-hjælpen skub i udviklingen, og mange gårde fik hestene afløst af en traktor. Omkring 1950 var der ca. 600.000 heste i dansk landbrug, men i 1960 var tallet faldet til 170.000. For Kustos betød det en stor ændring i forsikringerne. Hesteafdelingen havde i 1950 tegnet sig for 30% af den samlede forsikringssum, men i 1960 var der tale om blot 10%. Mange af de heste, der endnu var tilbage i 1960, var ikke arbejdsheste i landbruget, men rideheste. Kustos' veterinærkonsulent forstod, at en særlig forsikring for rideheste var en ny mulighed, og selskabet oprettede en rideheste-forsikring i 1965, som senere blev udbygget med en

Ved selskabets stiftelse spillede heste en stor rolle for landbruget, og Kustos forsikrede derfor landbrugets heste. Siden hen blev rideheste-forsikringerne en vigtig forretning for Kustos, og fra 1970'erne var det Kustos' største og vigtigste afdeling. Foto: Berit Guldmann Hornstrup.

skadesforsikring for ryttere. Rideheste-forsikringerne blev en vigtig forretning for Kustos, og fra 1970'erne var det Kustos' største og vigtigste afdeling.

Med denne nye forsikringstype havde medlemsskaren hos Kustos ændret sig markant. Tidligere havde det være forsikringer af landbrugsdyr i besætninger på godser eller herregårde. Nu var det i høj grad forsikringer af enkelte dyr, og ejeren var typisk en ung pige, der havde hesten opstaldet på en rideskole. Det betød, at forsikringer ikke løb så lang tid som tidligere. Forsikring af de store besætninger havde ofte fulgt gården i flere generationer, men rideheste-forsikringerne

løb typisk over 3 år, inden de blev opsagt. Hesten blev solgt, og der kom en ny forsikring. Rent administrativt steg omfanget af papirarbejdet på grund af disse hyppigt udskiftede forsikringer, og Kustos' udgifter til administration voksede.

Nye områder

Forsikringer af rideheste var i 1970'erne og 1980'erne blevet Kustos' primære forretning, og i 1984 var Kustos landets største selskab inden for ridehesteforsikring. Bestyrelsen arbejdede på at gøre selskabet mindre afhængigt af hesteforsikringerne, da man ikke ønskede at satse alt på én forsikringstype. Bestyrelsen ønskede fortsat, at Kustos skulle være et forsikringselskab for husdyr i landbruget og andre former for opdræt. Det første nye tiltag var at genoptage forsikringer

Navnet Kustos er afledt af det latinske ord *custos*, der betyder *hyrde* eller *vogter*, og selskabets oprindelige logo afspejler denne betydning. Ved 100 års jubilæet i 1981 fik Kustos et nyt, enkelt og mere moderne logo.

af svinebesætninger. Fra 1983 var det muligt at forsikre MS og SPF svinebesætninger i Kustos.¹ Der var og er store krav til disse typer besætninger, krav til sygdomsbekæmpelse, renlighed og fodring, alt sammen noget, man forventede, ville bidrage til ganske få erstatningskrav. I første omgang viste det sig dog at være meget vanskeligt at afsætte forsikringerne. Efter 3 år var der kun tegnet 6 forsikringer, og i 1995 var der to meget store erstatningskrav. Kustos indstillede derfor svineforsikringerne i 1996. Men det var ikke kun svinebesætninger, der blev forsikret i Kustos. Også hjortefarme, fisk i dam- og havbrug, strudse, chinchillaer og mohairgeder blev forsikret. Det var dog på forsøgsbasis. Kustos havde ingen erfaring med sygdomme og tab inden for disse forsikringstyper, og bestyrelsen var varsom med at optage for mange medlemmer. Ingen af disse nicher fik dog nogen stor betydning for Kustos.

Et mere betydningsfuldt nyt tiltag var særskilte forsikringer af kødkvæg, især forsikringer af avlstyre, der kunne være meget værdifulde. Fra 1970'erne var der kommet nye typer af kødkvæg til Danmark, f. eks. Charolais, Angus og Hereford. Kustos havde ikke tidligere tilbudt forsikringer på kødkvæg, dels fordi landbruget havde været præget af malkekvægsbesætninger, dels fordi kødkvæget var meget dyrere. Da de første anmodninger om forsikringer af avlstyre indløb, kunne bestyrelsen ikke tro, at værdisættelsen var rigtig. Tyrene blev vurderet til 15.000 til 20.000 kr. per styk, tyrekalve til 2.000 kr., hvor Kustos normalt satte dem til 500 kr. Bestyrelsen besluttede sig alligevel for, at

Kustos fremover skulle tilbyde forsikringer af kødkvæg, dels for at komme konkurrenterne i forkøbet, dels for at få del i forsikringerne af de nye store besætninger. Antallet af forsikringer af malkekvægsbesætninger faldt, mens antallet af kødkvæg steg. Alt i alt faldt det samlede antal kvægforsikringer dog i løbet af 1980'erne og 1990'erne.

Foreningens sidste år

Flere store forsikringselskaber begyndte at tilbyde forsikring af husdyr som en lille, billig tillægspræmie ved samlede familieforsikringer. Kustos kunne derfor ikke konkurrere på prisen, og måtte tilbyde noget mere for at fastholde medlemmerne. I første omgang deltog Kustos i udgivelsen af bladet „Hestesport“. Det startede i 1985 og henvendte sig til hesteinteresserede med artikler om pasning af heste, reportager fra ridestævner og lignende. Læserne havde mulighed for at skrive ind og stille spørgsmål om sygdomme, forsikringer eller andet. Bladet udkom kun et år, men førte til, at Kustos begyndte at udgive sin egen avis, „Kustos-nyt“, der blev sendt ud til medlemmerne et par gange om året. Det var en form for kontinuerlig markedsføring, hvor medlemmerne hele tiden kunne læse om nye forsikringstyper eller få gode råd om heste af kvalificerede dyrlæger.

Trods flere tiltag, der skulle skaffe nye medlemmer, måtte Kustos' bestyrelse se i øjnene, at en langsigtet løsning kunne være et samarbejde med et andet, større forsikringselskab. Der var et andet, gensidigt selskab på landbrugsområdet, „Kongeriget Danmark“, som

Kustos ønskede at samarbejde med. Imidlertid strandede forhandlingerne mellem de to selskaber, da de var for forskellige. I november 1997 opdagede Kustos, at Codan planlagde at oprette en landbrugsafdeling i lighed med mange af de øvrige store selskaber, og det var en oplagt mulighed for samarbejde. Codan ønskede imidlertid ikke et samarbejde, men ville gerne overtage Kustos' portefølje. Bestyrelsen og repræsentantskabet vedtog en ændring af vedtægterne, der gjorde et salg muligt. Samtidig blev det besluttet, at pengene fra salget skulle anbringes i en fond, der skulle støtte landbruget. Overdragelsen af porteføljen til Codan fandt sted 1. januar 1999, og satte et punktum for 118 års selskabshistorie.

Den nye fond „Foreningen Kustos af 1881“ blev derefter oprettet. Formålet med fonden var – og er – at fremme dyrevelfærd. I dag har „Foreningen Kustos af 1881“ bl.a. finansieret driften af hesteambulancer her i landet. Forsikringsforeningen Kustos havde igennem hele sin historie lagt stor vægt på at støtte sygdomsbekæmpelse og forskning indenfor det veterinære område. Således er der en klar kontinuitet mellem foreningens oprindelige mål og de formål, fonden arbejder efter i dag.

Noter

- 1 SPF er en forkortelse for Specific Pathogen Free. SPF besætninger er garanteret fri for en lang række sygdomme. MS er en ældre betegnelse for SPF besætninger med sygdommen mycoplasma (almindelig lungesyge), I dag bruges betegnelsen MYC.